

LA COSA BORJA

Els Borja: història o llegenda

JOAN F. MIRA

La història real de més de 100 anys de família Borja, sense llegenda ni mite, seria difícilment imaginable si no fóra del tot real: un llinatge de la petita aristocràcia valenciana que en menys de mig segle dona dos papes i una dotzena de cardenals, que ocupa el centre de l'Església romana —que és tant com dir el centre de l'Europa renaixentista—, que casa els fills amb famílies regnants, es converteix en protagonista de les lluites pel poder a Itàlia, dona origen a un cúmul d'infamies com mai no ha tornat a conèixer el papat, i més tard tanca l'increïble cercle amb un gran sant, general de la Companyia de Jesús en plena Contra-reforma.

Per una curiosa carambola històrica, un jurista de Xàtiva, de nom Alfons de Borja, arribà a cardenal i va ser elegit papa el 1455 amb el nom de Calixt III. Va morir el 1458 i el seu nebot Roderic, també nascut a Xàtiva, cardenal i vicecanceller de l'Església als 25 anys, va saber aprofitar molt bé la seua posició. Augmentà la seua riquesa i els seus títols, va tindre més de mitja dotzena de fills (cosa no gens estranya entre els prelats de l'època), i als 60 anys, el 1492, va aconseguir ser elegit papa ell també, amb bones o amb males arts. Evidentment, va fer cardenals diversos nebots, cosa normal ja que el nepotisme significava una garantia de lleialtat per al pontífex. Ja no era tan habitual que el papa nomenara un fill seu cardenal i un altre capità general, i que haguerà de buscar, amb aliances polítiques, els matrimonis més avantatjosos per a la seua pròpia i nombrosa prole. Molt menys normal era que el protagonista d'aquest ascens fulgurant no fóra un llinatge romà ni italià, sinó una família estrangera. Era una cosa que no tenia precedents, i que de fet mai no s'ha tornat a produir en la història.

A finals del 1501, Johannes Burchard, mestre de cerimònies d'Alexandre VI, transcriví al seu cèlebre diari una suposada carta al noble Silvio Savelli, plena de les més feroços acusacions contra el pontífex. La carta degué ser escrita per algun membre de la poderosa família Colonna —víctima recent de les confiscacions papals—, com a mitjà per impedir els projectes dels Borja que pretenien imposar un ordre nou a Roma i a Itàlia. En el llatí elegant de la missiva, el papa apareix com a l'Anticrist, segui-

dor de Mahoma, jueu sense convertir, encarnació del dimoni i de tots els pecats, i els palaus apostòlics són escenari d'assassinats, violacions, incestos, orgies i tractes infames amb jovenets i amb donzelles. Els atacs contra Cèsar són igualment violents: "Cèsar és l'amo absolut", diu la carta. "Per ordre seua les persones són assassinades, ferides, llançades al Tíber, enverinades, arruïnades. Aquesta gent té set de sang humana". I set de poder, de domini, de passar tot el país a sang i a foc, de repartir als fills i nets incestuosos del papa les senyories confiscades als barons, afegeix l'autor anònim. Aquesta era la qüestió: els barons romans, amenaçats pel poder creixent de la família papal, reaccionen violentament amb l'arma del pamflet. No era cap novetat: Alexandre VI ja havia estat objecte de versos satírics per la relació pública amb la jove Giulia Farnese, i el divorci de Lucrecia originà tota mena d'insidies, quan el marit rebutjat, cosí dels ducs Sforza de Milà, va atribuir al papa unes vagues relacions incestuosos amb la filla.

Algunes aventures femenines del papa i dels seus fills són del tot certes, alguns assassinats també (no per enverinament, sinó amb corda o amb espasa), com la mort del

Retrat del papa Alexandre VI, Roderic de Borja.

"De la llegenda banal, més que de la història real, se n'aprofiten els autors de films que no passen de repetir els tòpics rebregats de sempre"

segon marit de Lucrecia, Alfons d'Aragó, per ordre de Cèsar i en les mateixes estances vaticanes. També és certa l'ansia de poder, la recaptació forçada de diners, l'engany com a arma política, i una certa mesura de violència: en matèria d'intrigues, dones, morts, o fills complicats, els Borja no

són excepcionals al costat d'altres llinatges i corts de l'Europa del seu temps. Però es tracta del llinatge del papa de Roma, i la seua cort és la del Vicari de Crist: és una gran diferència. En definitiva, or i poder, verins i assassinats, luxúria i orgies, bruixeria i poders infernals, són la recepta habitual de les llegendes negres i d'altres narracions del gènere. Res de nou: també Alexandre VI va vendre l'ànima a Lucifer amb pacte clàssic, i quan va morir molts romans van veure com els dimonis voladors se l'emportaven a l'infern des de la basílica de Sant Pere.

El seu fill Cèsar, després d'haver conquerit part d'Itàlia central, després d'inspirar a Niccolò Macchiavelli algunes idees noves sobre l'exercici del poder, va veure com tot el gran projecte s'esfondrava a la mort del papa (i per cert, no enverinat, sinó de malària). Va ser presoner de Ferran el Catòlic, va escapar a Navarra, i va morir al setge de Viana, el 1507, combatent a favor del seu cunyat el rei Joan d'Albret. Lucrecia, casada per tercera vegada el 1502, va acabar pacíficament els seus dies com a duquesa de Ferrara, una de les corts renaixentistes més refinades d'Itàlia. Quant a Joan de Borja, va prendre possessió del ducat de Gandia que li havia comprat son pare el papa, va tindre un hereu, tornà a Roma, i va ser assassinat el 1497 en una fosca trama nocturna, segurament obra dels Orsini, que acabà amb el seu cadàver al fons del Tíber. I el seu nét, el duc Francesc de Borja, va ser home de confiança de l'emperador Carles V, i quan es va quedar viu —i amb molts fills—, entrà en la Companyia de Jesús, acabada de fundar, i va ser el tercer general de l'orde i gran impulsor de la reforma de l'Església animada pel Concili de Trento. No cal dir que, als seus anys romans, mai no va voler saber res del seu besavi papa. El besnet d'Alexandre VI va morir el 1572 i va ser solemnement canonitzat un segle més tard. I ni la més encesa de les fantasies no hauria pogut tancar amb un fermall millor i més inesperat aquella llarga història irrepètible.

De la llegenda banal, més que de la història real, amb molta ignorància i molt poca vergonya, se n'aprofiten els autors de certes novel·les, de documentals grotescos, o de films que no passen de repetir —amb més pretensions, i amb algun actor insigne— els mateixos tòpics rebregats de sempre. Com aquest que es diu *Los Borgia*, per al qual demanaren amb insistència la meua col·laboració, i jo m'hi vaig negar en veure per quin camí anava el projecte. És una pena, perquè la història, en aquest cas, és molt més fascinant que la llegenda.

S ■ EL PAÍS DEL SUBSCRIPTOR ■ ET CONVIDA A L'AUDITORI

EL PAÍS DEL SUBSCRIPTOR et convida a la temporada de Músiques Modernes de L'Auditori.

Dimecres 8 de novembre, a les 22.00 hores, Sabor de Gràcia *La cançó amb rumba*. Un homenatge a la nova cançó interpretada en clau de rumba catalana.

Per aconseguir dues invitacions (*) per al concert, truca al 902 11 91 11 (de dilluns a divendres, de 8.00 a 20.00 hores; els caps de setmana, de 8.00 a 16.00 hores).

*Promoció vàlida fins a exhaurir les invitacions

L'AUDITORI

Si encara no ets subscriptor d'EL PAÍS, truca ara al 902 11 91 11
Continuarem informant-te de tots els avantatges de pertànyer a EL PAÍS DEL SUBSCRIPTOR

EL PAÍS
del subscriptor S: